

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

**Problematika volnočasových aktivit jako nástroje komunitní prevence
sociálně patologických jevů v lokálním prostředí – studie v prostředí
satelitní obce Dolní Třebonín**

Autor: Ladislav Forišek

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka Ph.D.

Studijní program: Sociální pedagogika, specializace v pedagogice

Datum odevzdání :

Anotace

Předmětem bakalářské práce je zpracování tématu „Problematika volnočasových aktivit jako nástroje komunitní prevence sociálně patologických jevů v lokálním prostředí – studie v prostředí satelitní obce Dolní Třebonín“. V teoretické části se práce zaměřuje na popis a charakteristiku volného času dospívajících dětí v obci Dolní Třebonín, dále je zaměřena na popis problematiky sociálně patologických jevů, na porozumění podstaty primární sekundární a terciární prevence a na specifika tzv. lokální či komunitní prevence a na popis různých pohledů na vztah této prevence a volnočasových aktivit. Autor zde pojímá vhodné trávení volného času jako jeden z důležitých aspektů prevence před negativními sociálními jevy.

Cílem praktické části práce bude vytvoření kvalitativní studie, která bude zaměřená na situaci, která vzniká v obci Dolní Třebonín po dvojnásobném zvýšení počtu obyvatel, čímž se radikálně změnila demografická a sociální struktura ve zmíněné lokalitě.

Abstract

The subject of the thesis is dealing with the subject "Problems of leisure activities as a tool for community prevention of socially pathological phenomena in the local environment - a study in an environment map of the village of Lower Třebonín. In the theoretical part of the work focuses on the description and characterization of free time teenagers in the village of Lower Třebonín, it is also aimed at describing the problems of socially pathological phenomena, understanding the nature of primary secondary and tertiary prevention and the specifics of the so-called local or community-based prevention and descriptions of various views on the relationship of the prevention and leisure activities. The author conceives of appropriate leisure time as one of the important aspects of the prevention of negative social phenomena.

The aim of the practical work is a qualitative study which will focus on the situation that arises in the village of Lower Třebonín twice the increase in population, which radically changed the demographic and social structure in that area.

Klíčová slova

Výchova, negativní sociální jevy, volný čas, kultura, prevence

Keywords

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Miroslavu Procházkovi Ph.D za vedení, pomoc, čas a ochotu při zpracování bakalářské práce.

Obsah

<u>Obsah.....</u>	<u>6</u>
<u>Úvod.....</u>	<u>8</u>
<u>TEORETICKÁ ČÁST.....</u>	<u>9</u>
<u>1 Volný čas.....</u>	<u>9</u>
<u>1.1 Význam a trávení volného času v minulosti.....</u>	<u>10</u>
<u>1.2 Význam a trávení volného času v současné době.....</u>	<u>11</u>
<u>ŠPIRKOVÁ, K.:Trávení volného času dětí pro zdravý životní styl.....</u>	<u>12</u>
<u>1.3 Mimoškolní výchova.....</u>	<u>12</u>
<u>2 Sociálně patologické jevy.....</u>	<u>17</u>
<u>2.1 Lhaní.....</u>	<u>18</u>
<u>2.2 Šikana.....</u>	<u>18</u>
<u>2.3 Záškoláctví.....</u>	<u>20</u>
<u>2.4 Krádeže.....</u>	<u>21</u>
<u>2.4 Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí.....</u>	<u>22</u>
<u>2.6 Závislosti.....</u>	<u>23</u>
<u>3 Prevence.....</u>	<u>26</u>
<u>3.1 Primární.....</u>	<u>26</u>
<u>3.2 Sekundární.....</u>	<u>27</u>
<u>3.3 Terciární.....</u>	<u>27</u>
<u>3.4 Komunitní prevence.....</u>	<u>28</u>
<u>4 Komunitní bezpečnost (community policing).....</u>	<u>30</u>
<u>4.1 Vztah prevence a volnočasových aktivit.....</u>	<u>31</u>
<u>PRAKTICKÁ ČÁST.....</u>	<u>33</u>
<u>5 Empirický výzkum.....</u>	<u>33</u>
<u>6 Případová studie satelitního městečka v obci Dolní Třebonín.....</u>	<u>34</u>
<u>6.1 Demografické údaje.....</u>	<u>35</u>
<u>6.2 Sportovní, kulturní, společenské a jiné aktivity.....</u>	<u>35</u>
<u>6.3 Základní a mateřská škola v obci.....</u>	<u>36</u>
<u>6.4 Sbor dobrovolných hasičů.....</u>	<u>39</u>
<u>6.5 Negativní sociální jevy včetně přestupků.....</u>	<u>39</u>
<u>6.6 Občanské aktivity.....</u>	<u>39</u>

<u>6.7 Bezpečnost v obci</u>	<u>40</u>
<u>6.8 Podnikatelská činnost (práce v obci, služby, restaurace apod.).....</u>	<u>40</u>
<u>7 Komparace stavu v obci do roku 2001 a po roce 2001.....</u>	<u>42</u>
<u>Závěr.....</u>	<u>43</u>
<u>Literatura:.....</u>	<u>45</u>
<u>Časopisy.....</u>	<u>46</u>
<u>Internetové zdroje.....</u>	<u>46</u>
<u>Prameny práva:.....</u>	<u>47</u>
<u>Příloha</u>	<u>48</u>

Úvod

V soudobé společnosti se stává volný čas do značné míry doménou konzumu, jenž je převážně cílem lidského snažení, nikoli jen prostředkem. V posledních letech se tato skutečnost promítá do sociálního jevu získat co nejvíce prostředků i za cenu prodloužené pracovní doby, druhého zaměstnání apod. Místo aby člověk využíval postupného zkracování pracovní doby pro svůj svobodný rozvoj, přijímá delší nebo druhé zaměstnání. Musí totiž uspokojovat narůstající požadavky své a své rodiny, a to často především z prestižních důvodů. A tak uspokojování relativně základních životních potřeb vyvolává potřeby nové a nové. Člověk se stává otrokem svých potřeb. Pracuje, pracuje, mnohdy dře, kupuje, obstarává, zařizuje, pořizuje, a nemá volný čas, v němž by žil radostně. Nemá čas pro sebe ani pro své nejbližší, vzdává se bezprostředních lidských setkání, protože musí pracovat, obstarávat a konzumovat.¹

Nabídka organizovaného volného času je v současnosti minimální. Většina rodin si dnes nemůže dovolit z finančních důvodů platit svým dětem drahé sportovní či kulturní kroužky. Často také mívají i dvě zaměstnání, aby zvládli chod domácnosti. Děti potom vysedávají doma u počítačů, nebo se scházejí v různých, často závadových partách. Takto nevhodně vyplněný volný čas vede děti k nezdravému životnímu stylu a k negativním sociálním jevům.

Cílem teoretické části bakalářské práce je popis a analýza kulturních, společenských, sportovních a jiných aktivit, které obec ve spolupráci se školou, obecním úřadem a občany vykonává. Autor zde pojímá vhodné trávení volného času jako jeden z důležitých aspektů prevence před negativními sociálními jevy. Praktickou část bude tvořit kvalitativní studie, zaměřená na situaci, která vzniká v obci Dolní Třebonín po dvojnásobném zvýšení počtu obyvatel, čímž se radikálně změnila demografická a sociální struktura ve zmíněné lokalitě.

¹ NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. s. 20. ISBN 80-7315-012-3

TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas

V pedagogickém slovníku se dočteme, že volný čas je čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, jež zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).² Volný čas jako dobu, kdy je člověk osvobozen od povinností, nelze chápat absolutně. Výběr té příslušné činnosti je relativně svobodný. Uvažujeme ho rozšířený o tu část dne, kterou věnujeme zájmovým činnostem resp. všem aktivitám provozovaným po splnění základních povinností.

Obecně můžeme o volném času hovořit jako o době, ve které se člověk může realizovat, dělat si to co chce, co ho baví a zajímá, nezatěžuje se povinnostmi, které by jinak musel plnit. Člověk patří sám sobě, může se svobodně rozhodnout o činnostech, které mu přináší odpočinek či potěšení.

V rámci volného času jsou důležité volnočasové aktivity, které jsou dětem a mládeži nabízeny. Cílem volnočasových aktivit je motivace dětí prostřednictvím činností, které jsou pro ně z důvodů nepříznivého sociálního prostředí těžko dostupné a které rozvíjejí jejich schopnosti, motivují je ke vzdělání apod. Důležitý je rozvoj osobnosti dětí, jejich sociální dovednosti, zlepšení znalosti prostředí, ve kterém žijí, a to prostřednictvím her, návštěvou kulturních akcí, kina, divadla, turistických vycházek, exkurzí apod.³

Z hlediska volného času má pro děti a mládež velký význam hra. Ačkoliv se domníváme, že dobře víme co je hra, její uspokojivou definici podat nelze; lze ji jen charakterizovat jako činnost, která přináší uspokojení sama o sobě, kterou lze pozorovat u dětí i zvířecích mláďat, ale i u dospělých lidí a zvířat. Hry dětí jsou přirozenou součástí jejich socializace a u dětí školního věku tzv. didaktické hry umožňují lepší výsledky jejich řízeného učení. Dítě je hravé a v hraní si tráví velké množství času, hra je převažující formou činnosti v dětství.⁴

² PRŮCHA, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 1998. s. 283

³ Volnočasové aktivity. [cit. 2011-01-09]. Dostupné z: <http://www.ksk-liberec.cz/narodnostni-mensiny/volnocasove-aktivity/>

⁴ NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. 1997, s. 49. ISBN 80-0625-7

1.1 Význam a trávení volného času v minulosti

Zaměříme-li se na devatenácté století, které je ve vývoji společnosti značně dynamické především v oblasti hospodářsko-politické, můžeme konstatovat následující fakta. Je nazýváno epochou národních států. Nastává rozvoj průmyslu, stěhování chudých lidí z venkova do měst, kde jsou již malé děti zapojovány do pracovního procesu. V roce 1833 vychází v Anglii první zákon proti dětské práci (týdenní pracovní doba devítiletých až čtrnáctiletých je omezena na 48 hodin, a u čtrnáctiletých až osmnáctiletých na 68 hodin týdně). Nastávají problémy s mládeží, s jejich vzděláním, výchovou i volným časem. Devatenácté století je pro pedagogiku volného času stoletím nejbohatším na velké osobnosti v tomto oboru. Je to Jan Jindřich Pestalozzi na jeho počátku, Giovanni Bosco, katolický kněz, spisovatel a vychovatel mládeže v jeho polovině a v následujících desetiletích a Ernst Thomson Seton na jeho konci. V roce 1844 vzniká v Anglii YMCA jako křesťanské sdružení mladých. K nám se dostala až po roce 1919 zásluhou prezidenta T.G. Masaryka. Původně YMCA budovala síť zařízení pro volný čas (kluby, domy se studovny, levné jídelny, ubytovny pro cestovatele). Nyní pečuje o duchovní a vzdělanostní rozvoj mládeže, zaměřuje se i na sport, život v přírodě, cestování mladých.⁵

S vývojem společnosti se mění pojetí a obsah volného času. Z tohoto pohledu můžeme po druhé světové válce zaznamenat ve vývoji (socialistické) společnosti tři etapy. Časové ohraničení první etapy zahrnuje 50 – 60 léta. Životní styl společnosti upřednostňuje práci a protipól tvoří volný čas. Na základě této hodnotové stupnice se stává základní funkcí volného času odpočinek, rekreace, oddech za účelem reprodukce pracovní síly. Vzdělávání je také úzce pojímáno pouze ve vztahu k práci jako zvyšování pracovní kvalifikace. Obdobná situace je v zařízeních výchovy mimo vyučování. Náplň výchovných činností tvoří odpočinek, pobyt venku, vycházky a hromadně organizovaná příprava.

Druhou etapu zahrnují 70 – 80 léta, kdy se již nesetkáváme s ostrou vyhraněností práce a volného času. Ten je již pojímán jako řada činností, v nichž jedinec může uspokojovat hmotné a kulturní potřeby. Volná čas slouží nejen k odpočinku a rekreaci, ale lidé chtějí zábavu, prožitky. Další vzdělávání dospělých je spojeno s potřebou seberealizace, rozvíjí se bohatá zájmová činnost. Podobné změny nastávají i v obsahu volného času dětí a mládeže. Vzniká velké množství zájmových kroužků, a to jak

⁵ NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. s.17- 20. ISBN 80-7315-012-3

na školách, tak i mimo školu. Rozvíjí se síť domů pionýrů, při kterých jsou kromě zájmových kroužků organizovány specializované stanice mladých techniků, přírodovědců a turistů. Kulturní zařízení nabízejí specializované programy prostřednictvím projektu Kultura mládeži a mládež kultuře. Zájmová sdružení mají povinnost pečovat o mladý dorost. V socialistické společnosti se stávají práce a volný čas objektem plánování a kontroly. Jde vlastně o regulaci lidské aktivity se zdůvodněním, že hlubší znalost této aktivity rozšiřuje její prostor. Volný čas je industriální společností více hodnocen jako odpočinek a zábava; spojují se především se službami a spotřebou zboží, vzdalují člověka od oblastí, v nichž se může jeho osobnost realizovat (umění, sport, politika aj.) a zužují se v první řadě na spotřebitele. Volný čas přestává být výsadou vládnoucích vrstev.⁶

1.2 Význam a trávení volného času v současné době

Dříve spolu rodina trávila více volného času, než je tomu dnes. Její funkci v tomto ohledu značně převzala škola a jiné výchovné instituce. Odpovědnost za trávení volného času dítěte však stále spočívá na jeho rodičích. Nepřímé výchovné působení je zpravidla důležitější než přímá výchova, proto i když s dětmi veškerý volný čas netráví, své děti ovlivňují. Na děti při trávení volného času působí rodinné vztahy, žebříček hodnot a postoje, které rodiče svým dětem předávají. Příčinou nevhodného trávení volného času v současnosti bývá i v tom, že děti a mládež neví jak, neumějí se v možnostech jeho trávení orientovat. Rodiče by jim s hledáním pro něj nejvhodnějšího způsobu trávení volného času měli pomoci.

V posledních letech vzrůstá individualizace volného času, a to především díky rozmachu médií a využívání počítačů. Zabezpečují snadnou dostupnost a propojenost informací, ale na úkor uživatelského aktivního přístupu a účasti. Nedochozí tak k osobní zkušenosti a probuzení hlubšího zájmu. Další nebezpečím je, že zobrazují negativní společenské jevy jako je násilí, pornografie apod. Děti a mládež jsou s těmito médii v každodenním kontaktu a značně zasahují do trávení jejich volného času. Děti by se měly učit využívat média vhodně a kriticky je hodnotit, neměly by kvůli nim zanedbávat jiné aktivity a trávit u nich nadměrné množství času. Děti tráví nejvíce volného času se svými vrstevníky. Rodiče by měli mít povědomí o tom s kým, kde a jak tráví jejich dítě volný čas.

⁶ NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. s. 15.

Členství ve skupině velmi ovlivňuje trávení volného času a je zásadní pro tvorbu jedincovy identity. Může být oporou i ohrožením jeho zdravého osobnostního rozvoje.⁷

Otázky související s využíváním volného času patří k sociálně-kulturním problémům současného světa. Na řešení těchto problémů se mohou výrazně podílet iniciativy soukromé i veřejné, občanské i náboženské na všech úrovních společnosti. Ze strany státu je důležité postarat se o volný čas občanů veřejnými iniciativami a podporováním svobodných iniciativ pocházejících od jednotlivců, rodin, sdružení a církví. Přirozenou snahou člověka je rozvíjet se a spolupracovat ve společnosti, což vede k vytváření různých typů pospolitosti včetně spolků, sdružení a hnutí. Tyto snahy jsou vedeny svobodnou vůlí občanů a ovlivňovány mnoha faktory příznačnými pro současný svět.⁸

1.3 Mimoškolní výchova

Termín "**non-formal education**" překládáme do češtiny jako **mimoškolní výchova** - užívá se ve smyslu třetího důležitého pilíře výchovy a vzdělávání mladých lidí - po výchově v rodině a vzdělávání ve škole. Zahrnuje především činnost sdružení dětí a mládeže, které pomocí systému ucelené výchovy formují charakter, postoje, schopnosti a dovednosti mladých lidí. V posledních letech zintenzivněly snahy o uznání významu, který mimoškolní výchova má pro další život, o zajištění lepších podmínek pro dobrovolné pracovníky sdružení a o možnost certifikace mimoškolního vzdělání.

Základními dokumenty, jsou "Education of Young People" a "National Youth Policies", zpracované šesti největšími celosvětovými organizacemi dětí a mládeže - YMCA, YWCA, Světová skautská organizace, Světová asociace skautek, Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce, Mezinárodní cena mládeže.

Vzdělávání je osobní i společenský proces. Mělo by podporovat rozvoj osobnosti jako jedince i člena společnosti. K takovému úplnému osobnímu i společenskému rozvoji jedince přispívá řada vzdělávacích činitelů. Všeobecně přijímaná definice UNESCO rozlišuje tři typy:

- **Formální vzdělávání** je hierarchicky strukturovaný, chronologicky postupný vzdělávací systém, který funguje od základních až po vysokoškolské instituce.

⁷ ŠPIRKOVÁ, K.: *Trávení volného času dětí pro zdravý životní styl*
<http://www.zdrava-vyziva.net/volny-cas-deti.php>

⁸ NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. s. 27. ISBN 80-7315-012-3

- **Neformální vzdělávání (výchova)** je procesem, při kterém se jedinec učí zaujímat postoje, poznává hodnoty, získává zručnost a znalosti skrze vlastní denní zkušenost v rodině, mezi přáteli a sobě rovnými, skrze média a jiné vlivy a faktory ve svém okolí.
- **Non-formální vzdělání** (jež u nás překládáme spíše jako **mimoškolní výchova**) je organizovanou vzdělávací aktivitou mimo rámec zavedeného oficiálního systému, jejímž smyslem je nabídnout jasně definovaným zájemcům přesně specifikované vzdělávací cíle.

Každý z těchto tří typů vzdělání má svoji specifickou roli, která doplňuje zbylé dva, a všechny tři jsou nezbytné pro dosažení žádaných výsledků. Všeobecně platí, že:

- Znalosti a dovednosti pro výkon zaměstnání se získávají formálním vzděláváním.
- Řadu zkušeností a dovedností pro osobní i společenský život nabyde jedinec neformálním vzděláváním a výchovou.
- Získání životních zkušeností a dovedností a rozvoj postojů založených na uceleném systému hodnot umožňuje non-formální vzdělání (mimoškolní výchova).

Jedním z hlavních problémů, před kterými dnes vzdělání stojí, je pokračující tendence věnovat více času, prostředků a zodpovědnosti oblasti formálního akademického vzdělání. V důsledku toho je pomíjen význam mimoškolní výchovy a požadované prostředky na jeho podporu nejsou při zvýšené poptávce po omezených zdrojích a času poskytovány.⁹

Mimoškolní činnost je důležitou složkou výchovy dětí. Někoho ovlivňuje více, někoho méně. Je to dáno tím, že v rodině je většina dětí a je na ni závislá, do školy děti chodí povinně, ale mimoškolní činnost je nepovinná. Někdo tedy do různých oddílů a kroužků chodí, někdo ne a nechává si svoji svobodu, mnohdy ale vykoupenu nudou. Otázkou je, jakou část ze svého volného času by mělo mít dítě organizováno v kroužcích a oddílech, tedy v pravidelných aktivitách a kolik z jeho volného času by mělo mít samo pro sebe, tedy nikým druhým neorganizovanou. Existují názory, že čím více času má dítě organizované, tím lépe. Ale musí být určitá mez. Nemůže přece dítě přebíhat schváceně

⁹ TRATINA, P.: *Kampaň za uznání přínosu mimoškolní výchovy*. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://evropa.adam.cz/temata/kampan.html>

z jednoho kroužku do druhého. Mělo by mít třeba také čas na to napsat dopis kamarádovi, jen tak se pobavit s rodiči, přečíst si knížku a další drobné aktivity, které nejde předem plánovat.

Poměr organizovaného a neorganizovaného volného času by měl být individuální, protože i každé dítě je individuální. Některé dítě se třeba samo neumí smysluplně zabavit ani na chvíli, jiné si najde samo nějakou zábavu a nenudí se, i když by se zdánlivě nudit mělo. Někdo má individuální koníčky, třeba sbírá známky, rád píše, poslouchá hudbu, staví si modely a někdo třeba jenom rád přemýšlí a sní. Samozřejmě všechno má svou míru, některé z těchto koníčků jde dělat i v kroužku, např. sbírání známek, stavění modelů. Mnohdy ta hranice mezi organizovaným a neorganizovaným volným časem nemusí být tak jasně ohraničená. Někdo třeba hraje fotbal s partou kamarádů z ulice, či jezdí s kamarády na kole, kolečkových bruslích či skateboardu. Dělají to pravidelně, jejich činnost má svůj určitý řád, i když se odehrává bez přítomnosti dospělého. Organizují si to prostě sami, což má svůj kladný význam. V takovéto partě bude některé dítě aktivnější, bude vymýšlet program, co jak obměnit, aby to ostatní stále bavilo a naopak jiné bude jenom konzumní, které nikdy nic nevymyslí, ale přesto bude v takové partě rádo. Z výše uvedeného je patrné, že mimoškolní činnost se částečně překrývá s již diskutovanou oblastí kamarádů a part. Pokud se z party stane malý dětský klub, pak je to již mimoškolní činnost zcela zjevná. Hranice mezi partou a klubem je ale někdy nejasná a splývá.

Praxe ukazuje, že mimoškolní činnosti a aktivity mají ve výchově dítěte své jasné místo. Ovšem i v této věci platí pravidlo jako u předchozích – rodiče by se měli hodně zajímat o to, kam jejich dítě vlastně chodí, jaké děti s ním chodí, jaký je vedoucí, co děti dělají apod. To, že se někdo věnuje dětem ve volném čase není samo o sobě zárukou kvality a pozitivního dopadu na dítě. Pojítkem ve výchově, by měli být rodiče, kteří by měli rozumně komunikovat s vedoucím kroužku, se školou apod. Spolupráce rodičů s vedoucím je velice důležitá.

Výchovný vliv mimoškolních aktivit je evidentní. Zájmová činnost zaplňuje volný čas dětí a chrání je tak před nežádoucími vlivy, kterým podléhají, nemají-li žádný zájem a trpí nudou. Zanedbatelný není ani fakt, že se rozšiřuje okruh vychovatelů, kteří formují děti o vedoucí zájmových útvarů, kteří mají v prostředí provozování zájmu někdy větší vliv a důvěru dětí, než vlastní rodiče i učitelé. Zájmy a jejich výchovný vliv nepůsobí jen v dětství. U většiny lidí přežívají z dětství až do dospělosti. Někdy jen ve vzpomínkách,

jindy jsou základem celoživotní aktivity, nebo dokonce profesního pracovního zařazení. Jejich výchovný vliv by proto neměl být snižován, natož zlehčován.¹⁰

Na edukační utváření současného člověka má rostoucí vliv volný čas, účast dětí, mládeže a dospělých na aktivitách ve volném čase, v zařízeních, institucích, organizacích k tomuto účelu zaměřených. Volný čas vytvořil jednak samostatnou oblast vlivu a zároveň se stal součástí života a působení rodiny, školy a sociálního prostředí. Rozšiřuje oblast lidské svobody, alternativního rozhodování nejen o sobě, ale také o druhých. Rychlým tempem se rozvíjí rozmanité nabídky aktivit pro volný čas a jedinci tak mají velké možnosti rozvoje individuálních a kolektivních zájmů.

Pedagogické ovlivňování volného času a především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince k vhodnému využívání volného času, formovat jeho zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti. Způsob odpočinku, zábavy a rekreace ovlivňuje psychohygienu jedince, jak můžeme pozorovat na studijních a pracovních výkonech člověka. I hodnotné a trvalé zájmy pozitivně působí na partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. V souvislosti se zájmovou orientací jedince můžeme též přispívat k rozvoji potřeby vzdělávat se.

Pro pedagoga, který pracuje s dětmi a mládeží mimo vyučování, je zásadní, aby dokázal vytvořit bezpečné prostředí, příjemnou a tvořivou atmosféru. Měl by dbát na uspokojování individuálních potřeb a zájmů svěřenců. Základním předpokladem jeho práce je zajímat se o děti, umět je pochopit, vhodně motivovat a podporovat zájem o činnost. Profese vychovatele zahrnuje pedagogické působení v různých typech zařízení pro výchovu mimo vyučování. Struktura těchto zařízení je značně různorodá svými funkcemi, obsahem činností i věkem vychovávaných.¹¹

Dalším z významných a ne vždy docenovaných výchovných prostředků je kolektiv, tj. organizovaná skupina jedinců, která má jasný cíl své činnosti i vnitřní dělbu úkolů a funkcí. Výchovné působení kolektivu je dáno především jeho veřejným míněním, které usměrňuje názory na chování jednotlivých členů. Toto veřejné mínění kolektivu

¹⁰ FUČEK, M.: *Postavení mimoškolních činností ve výchově dětí*. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.ekamarad.cz/ezin/clanek/2014/>

¹¹ NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3

neponechává pedagog náhodě. Snaží se poznat a pochopit a současně orientovat ve směru výchovných cílů a záměrů.¹²

¹² JŮVA, V.: *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8

2 Sociálně patologické jevy

Tento pojem v sobě zahrnuje nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společnosti nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování.¹³ Všeobecný růst nejrůznějších forem patologického chování a kriminality ve všech věkových skupinách se stává stále závažnějším společenským jevem. Rostoucí obavy z těchto násilných aktivit vyvolávají snahy o hledání příčin a vysvětlení tohoto chování, včetně možností jejich eliminace. Spektrum příčin patologického chování a kriminality je však natolik složité a různorodé, ovlivněné celou řadou specifik, že jejich úplné a vyčerpávající postižení není jednoduché. Pokud vyjdeme z pohledu na společnost nacházející se v období řady společenských zlomů a přerodů, lze sledovat celou řadu vlivů, počínaje společenským vývojem s doprovodnými prvky importu řady vzorů chování společensky nežádoucí v podobě nové kriminality a vlivu dalších doprovodných změn provázejících tyto společenské a hospodářské změny; nezaměstnanost, nepřipravenost na nové situace, neznalost řady vzorů modelového chování především v případě mladé generace, chyby v procesu socializace mající za následek řadu podob patologického chování, ale i nízké právní vědomí v případě dodržování závazných společenských norem. Rostoucí kriminalita, její závažnost a posun do stále nižších věkových kategorií jsou závažným společenským problémem, k jehož řešení je třeba přístupu mnoha disciplín.¹⁴

Do této bakalářské práce autor zahrnul ty sociálně patologické jevy, které jsou z jeho pohledu nejvíce rozšířené a začínají se u dětí objevovat se školní docházkou. Nejprve se u některých dětí mohou objevovat menší lži, kterými se pokouší zbavit nepříjemné situace, nebo získat nějakou výhodu. Dalším významným negativním jevem je šikana. Ne všechny děti jsou ve škole šikanovány, ale potkat to může každé z nich. Na šikanu navazuje záškoláctví. Děti, které jsou šikanovány, pod různými záminkami přestávají chodit do školy a často se dostávají do společnosti dětí s podobnými zkušenostmi. Zde potom v rámci společenství v partě, či např. při rituálech přijetí za člena, dochází k drobným krádežím, které mohou narůstat, a to jak svojí intenzitou, tak hodnotou odcizených věcí. V poslední době se v médiích objevují velmi časté případy týraných a zneužívaných dětí. Bohužel se v některých případech o tento negativní sociální jev

¹³ MÜHLPACHR, P.: *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita. 2002. s. 7

¹⁴ VYKOPALOVÁ, H.: *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s. 5

začnou odpovědné orgány zabývat až v případě, kdy dochází ke zraněním dětí či dokonce k jejich úmrtí. Za jeden z nejzávažnějších sociálně patologických jevů považuje autor závislosti. Nejdříve začínají děti experimentovat s alkoholem a odtud je už jenom krůček k závislosti drogové.

2.1 Lhaní

Lhaní je způsoben únikem z osobně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak. **Pravá lež** je charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti, Dítě dobře ví, že nemluví pravdu. Jde o obranný mechanismus, který má jasný cíl: dítě se potřebuje vyhnout potížím nebo získat nějakou výhodu, obvykle nezaslouženou. Ve školním věku je dítě schopno odlišit, co je pravda, a ví, že se nemá lhát. Jestliže lze i za těchto okolností, buď mu jde o dosažení něčeho, na co nemá právo, co si nezaslouží, anebo nemůže ovládnout potřebu říkat něco jiného než pravdu, přestože z toho nic nemá (v tomto případě dítě motivuje atraktivita jeho výmyslů).

Bájevá lhavost uspokojuje alespoň na symbolické úrovni ty potřeby, které ve skutečnosti uspokojeny nejsou. V tomto případě se o poruchu chování nejedná.

Při hodnocení dětských lží je významná frekvence, tj. jak často dítě lže, dále výběr osob, kterým dítě lže, specifčnost situací, v nichž obvykle lže (pokud taková výběrovost existuje), a zejména účel, který dítě ke lhaní vedl.

Zvláštní kategorii představují lži zaměřené na poškození jiné osoby nebo na dosažení osobního prospěchu, které ostatní děti znevýhodní. Nelze je považovat za obranu v nouzi a bývají spojeny s dalšími negativními projevy a osobnostními vlastnostmi, jako egoismus, necitlivost apod. V krajním případě se setkáme i s agresivitou, zejména při prosazování vlastních cílů. Jde o závažnější odchylku osobnostního vývoje a prognóza do budoucnosti je horší. Někdy je sklon ke lhavosti trvalým osobnostním rysem.¹⁵

2.2 Šikana

Jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí. Zahrnuje jak fyzický útok v podobě bití, poškozování věcí druhé osobě, tak i útok slovní v podobě vydírání, nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Většina případů šikany mezi dětmi se odehrává ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, případně v okolí bydliště. Nebezpečí šikany spočívá

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, s 280.

především v závažnosti, dlouhodobém působení a s tím souvisejících následcích v oblasti duševního a fyzického zdraví.

Druhy šikany

1. **Fyzická agrese** - agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším (baseballová pálka, batoh apod.).
2. **Slovní agrese a zastrašování** - agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo jí zastrašuje.
3. **Krádeže, ničení a manipulace s věcmi** - agresor oběti ničí a odcizuje věci nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené (zejména tužky, celý penál a jiné školní pomůcky).
4. **Násilné a manipulativní příkazy** - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům (např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné).

Kdo bývá dětskou obětí šikany?

- Dítě, které se neumí nebo nemůže bránit.
- Dítě, které se jakýmkoliv způsobem odlišuje od očekávaného průměru (nosí brýle, přestěhovalo se, má nadváhu apod.)
- Dítě fyzicky slabé, popř. uzavřené, které těžko navazuje osobní kontakt s ostatními dětmi.
- Dítě duševně zaostalejší, popř. pomalejší v uvažování.
- Dítě jiné barvy pleti, často příslušník národnostní menšiny.
- Dítě nadprůměrně duševně vybavené, dětský genius.

Jak poznáme dítě-agresora?

Bývá zpravidla starší, tělesně zdatný, agresivní k vrstevníkům a mnohdy i k učitelům, mívá kázeňské problémy. Může být všeobecně oblíbený, temperamentní, sebevědomý, méně nadaný a někdy až překvapivě nebezpečný, v kolektivu často vystupuje v roli vůdce. Pochází často z rodiny, kde je fyzické, popř. psychické násilí používáno jako běžný komunikační prostředek. K maskování svých činů často používá "důvěryhodné vysvětlení", které se snaží opřít o tvrzení svých obdivovatelů.

Jaké může být dítě-agresor?

1. **"Hrubíán"** - primitivní, impulsivní, hrubý, s kázeňskými problémy, má narušený vztah k autoritě, mnohdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností, forma - šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanování používá cíleně k zastrašování ostatních, rodinné prostředí - častý výskyt agrese a brutality rodičů, agresori násilí napodobují a vracejí.
2. **"Elegán"** - velmi slušný, kultivovaný, zvýšeně úzkostný, forma - násilí a mučení je cílené a rafinované, skryté, bez přítomnosti svědků, rodinné prostředí - časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.
3. **"Vtipálek"** - optimistický, dobrodružný, "srandista", se značnou sebedůvěrou, výmluvný, většinou oblíbený a vlivný, forma - šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, má snahu vypíchnout "humorné a zábavné" stránky oběti, rodinné prostředí - obecně - citová deprivace, nepřítomnost duchovních a mravních hodnot.

Jaké následky může mít šikanované dítě?

V dlouhodobém horizontu může šikana vést k poškození fyzického a psychického zdraví. Poškození bývají mnohdy nevratného charakteru, osobnost jedince je narušena dříve, než se stačila plně rozvinout. Dochází k přetrhání citových vazeb na své nejbližší, k ponižování lidské důstojnosti vedoucí ke ztrátě důvěry k autoritám, která je doprovázená ztrátou iluzí o celé společnosti, která nedokáže garantovat alespoň minimální ochranu před násilím slabým a bezbranným jedincům společnosti.¹⁶

2.3 Záškoláctví

Záškoláctví - jeden z „tradičních problémových jevů“, týkajících se školy, neboť školní docházka v rámci základního školství je již od r. 1775 v českých zemích uzákoněna jako povinná (tehdy sice pouze od 6 do 12 let).¹⁷ Záškoláctví je poruchou chování, která bývá často spojována s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivní hodnoty vzdělání, ale může být také projevem šikany nebo reakcí na neprospěch. V některých případech jej lze charakterizovat jako komplex obranného jednání s cílem vyhnout se nepříjemnosti, která je dána konfrontací neúspěšného dítěte s lépe prospívajícími žáky nebo požadavky učitele na práci dítěte nebo očekávanou reakcí rodičů na špatný prospěch. Při hodnocení záškoláctví je velmi důležité zjistit příčinu, která dítě

¹⁶ Šikana – Policie ČR: [online], [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

¹⁷ Záškoláctví – NICM.: [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: http://www.icm.cz/taxonomy_menu/4/16/255

k útěku ze školy vede, a jaký má dítě postoj ke škole. Poruchou chování není klasifikováno záškoláctví, které je uskutečňováno na základě strachu ze šikany nebo vyplývající ze školní fobie. Důležitým faktorem je četnost záškoláctví, jeho plánovitost a způsob provedení¹⁸.

Se záškoláctvím jsou spojeny útky a toulání. Dítě řeší svůj problém útkem z prostředí, které se mu jeví ohrožující, nebo jinak nepřijatelné. Pokud dítě utíká z domova, je to signálem, že rodina nefunguje jako zdroj jistoty a bezpečí a ve své funkci nějakým způsobem selhává. Dítě není schopné zvládnout potřebné kompetence, anebo proto, že je problém příliš velký, než aby jej dokázalo zvládnout. Existují různé formy útěku, které mají odlišný projev, ale i odlišnou motivaci:

- Reaktivní, impulzivní útky, jsou zkratovou reakcí na nezvládnutou situaci doma nebo ve škole. Jejich smyslem může být potřeby úniku, např. před trestem, který dítě prožívá jako nesnesitelný
- Chronické útky bývají plánované a připravované, vyplývají obyčejně z dlouhodobých problémů. S podobnými útky se můžeme setkat u dětí z narušených a nefunkčních rodin, kde dítě nemá žádné zázemí, není citově akceptováno, a někdy je využíváno a týráno.
- Toulání je charakteristické dlouhotrvajícím opuštěním domova, které většinou navazuje na útky. Je výrazem nedostatečné citové vazby k lidem a k zázemí, které je natolik dysfunkční, že na něm dítěti nezáleží, nebo je dokonce odmítá. Toulání bývá spojeno s dalšími odchylkami v chování, sloužícími např. jako prostředek k zajištění živobytí.¹⁹

2.4 Krádeže

Jsou charakteristické záměrností jednání. O krádeži lze mluvit teprve tehdy, když je dítě na takovém stupni rozumové vyspělosti, kdy je schopno pochopit pojem vlastnictví a akceptovat normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním věcem a cizím věcem. V případě krádeže jde o formu omezení vlastnického práva jiného člověka

¹⁸VODÁKOVÁ, J.: *Šikana a agresivita*. zkola – Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkodu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejvyvajejjichprevence/default.aspx>

¹⁹VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, s. 281
ISBN 80-7178-678-0

nebo společnosti. Způsob krádeže je pro posouzení závažnosti poruchy chování velmi podstatný. Menší význam mají neplánované, příležitostné krádeže, zejména mladších dětí. Krádež bývá v tomto případě výsledkem impulsivní reakce, nezvládnuté aktuální potřeby vlastnit nějakou věc, která se jim líbí, aniž by o svém činu předem uvažovaly. Závažnějším signálem poruchy socializace jsou plánované a předem promyšlené krádeže, jež se obvykle vyskytují až ve starším školním věku. Jejich prognóza je tím nepříznivější, čím se dříve objeví. Nejzávažnější jsou opakované krádeže v partě. Zloděj má podporu ostatních členů skupiny a krádež nepovažuje za závažné porušení norem. Cíl krádeže a motivace, která k jednání vedla, mohou být velmi variabilní a signalizují, jaké problémy dítě má:

- Dítě krade pro sebe. Zde je základem nežádoucí aktivity potřeba získat něco, čeho nelze dosáhnout jiným, sociálně přijatelnějším způsobem, nebo dítě krade proto, že se jinému způsobu uspokojení potřeb nenaučil.
- Dítě krade pro druhé. Příčinou takových krádeží bývá neuspokojená potřeba být akceptován a dosáhnout mezi vrstevníky vyšší prestiže. Tímto způsobem získává kamarády dítě, které je pro ostatní neatraktivní, neosvojilo si potřebné sociální dovednosti a přijatelnější způsob neovládá. Typické je, že krádeže se uskutečňují mimo teritorium skupiny, např. doma nebo v samoobsluze.
- Dítě či mladistvý krade pro partu. Zde jsou krádeže buď výrazem snahy udržet si svoji pozici v partě, nebo souvisí se sociálními normami party, kde je krádež hodnocena jako žádoucí, nebo dokonce povinná aktivita. Je to situace, kdy nejde o občasné porušení běžných norem, ale jejich úplné odmítnutí a nahrazení jinými, obecně nepřijatelnými. Asociální chování se fixuje jako norma.²⁰

2.4 Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí

V padesátých letech 20. století se začali lékaři cíleně zabývat problematikou týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, kterou souhrnně nazývali „*neúrazová poranění*“. V roce 1962 byl popsán tzv. syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). V pozdějších letech se vžil pojem „syndrom CAN“ (z angl. Child Abuse and Neglect), neboli souhrn příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

- Základní charakteristika

²⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, s 282-283.

Vedle základních potřeb biologických má každé dítě i základní potřeby psychické, jejichž uspokojení je nezbytné pro zdravý vývoj jeho osobnosti.

- Příčiny, projevy a důsledky

Je známo, že lidé, kteří byli v dětství týráni a zanedbáváni, mají tendenci chovat se podobným způsobem ke svým dětem. Mnozí rodiče, kteří se dopouštějí psychického (emocionálního) týrání, mají deprivaci zkušenost z dětství. Nedokáží svým dětem vytvořit spolehlivé citové zázemí, protože sami žádné nepoznali.

- Psychické týrání, zneužívání a zanedbávání

Je známo, že lidé, kteří byli v dětství týráni a zanedbáváni, mají tendenci chovat se podobným způsobem ke svým dětem. Mnozí rodiče, kteří se dopouštějí psychického (emocionálního) týrání, mají deprivaci zkušenost z dětství. Nedokážou svým dětem vytvořit spolehlivé citové zázemí, protože sami žádné nepoznali.

- Fyzické týrání, zneužívání a zanedbávání

Podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 se za fyzické (tělesné) týrání považuje vědomé tělesné ublížení dítěti anebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte - pokud je jasné či existuje důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo mu vědomě nebylo zabráněno.²¹

2.6 Závislosti

Chceme-li najít hlubší kořeny vzniku závislosti, je třeba zabývat se podstatou životních dilemat. Tedy tím, že život žijeme ve světě vztahu protiklad – zrození a smrt, světlo a temnota, radost a žal, štěstí a utrpení, láska a nenávisť apod. Vztah těchto dualit je antagonistický, vyvolává napětí, je zdrojem neklidu, tužeb a hledání, je zodpovědný za základní dynamiku vývoje vůbec. V tomto hledání obvykle nacházíme hlubší lidské motivace a potřeby:

- Potřebu vyhnout se bolesti či nalézt zklidnění, ulevit si od bolesti fyzické i duševní na individuální či kolektivní úrovni
- Potřebu cítit se energický, výkonný, kompetentní, bezproblémový, zbavit se vnitřních zábran, dosáhnout euforie a radosti

²¹ HUBÁČKOVÁ, J.: *Syndrom CAN: Definice a rizikové faktory*. zkola – Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejvyvejichprevence/default.aspx>

- Potřebu transcence utrpení v zážitku splynutí a nebo sebepřekročení, jednoty se sebou samým a s druhými, jednoty s Bohem apod.²²

O závislosti se v minulosti hovořilo jen v souvislosti s alkoholem a drogami. Fenomén současné postmoderní doby je závislostní chování jako součást životního stylu zvláště dětí, mladistvých a mladých dospělých. Závislostní chování se intenzivně šíří do oblastí hracích automatů, sexuálního chování, sledování televize, pracovní činnosti, odborníci zaznamenávají závislosti na jídle, hubnutí, závislost na sektách, kultech a narůstající počty klasicky závislých, tj. na alkoholu, drogách, cigaretách, kávě, čaji apod.²³

Alkoholová závislost

Alkohol je v našich zemích nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou. Je to droga společenská, lidé nejčastěji konzumují alkohol ve skupině. Činí tak často ritualizovaně, např. ve formě přípitků. Rituál tůkání na zdraví je symbolem dospělosti a účasti v dospělém životě.²⁴ Pití alkoholických nápojů má velmi dlouhou tradici a společnost je k jeho užívání poměrně tolerantní. Většinou se tento postoj mění pouze při nadměrné konzumaci nebo vzniku závislosti. Alkohol působí anxiolyticky, uvolňuje psychické napětí, zlepšuje náladu a dodává sebejistotu.²⁵

Zdravotní a psychologické důsledky zneužívání alkoholu u dětí bývají často závažnější nežli ve vyšších věkových kategoriích. Otravy nastávají i po relativně nízkých dávkách. Důvodem je nižší hmotnost, nižší tolerance a pomalejší odbourávání alkoholu, tendence riskovat a další faktory. U dospívajících se závislost na alkoholu vytváří rychleji a má často ještě dramatičtější projevy než u dospělých. Často dochází k tzv. efektu nabalující se sněhové koule – dospívající zneužívá alkohol, selhává ve svých sociálních rolích a dostává se do rizikové společnosti.²⁶

Nealkoholová závislost

Od dávných časů lidé používali drogy k tomu, aby změnili stav svého vědomí, aby se stimulovaly nebo uvolnili, usnuli nebo spánku zabránili, aby zlepšily schopnost svého vnímání, nebo aby si vyvolali halucinace. Rozšíření drog je spojeno s industrializací. Děti a mládež v dnešní společnosti mají většinou dostatek volného času, ale tento nemají vyplněný vhodnou činností, ať už z nezájmu rodičů, nebo z finančních důvodů. To vede,

²² KALINA, K. a kol.: *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. 2008. s. 18. ISBN 978-80-247-1411-0

²³ MÜHLPACHR, P.: *Sociální patologie*. Brno: Muni. 2002. s. 16

²⁴ MÜHLPACHR, P.: *Sociální patologie*. Brno: Muni. 2002. s. 18

²⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, s. 280.

²⁶ NEŠPOR, K.: *Nešpornoviny*. Psychologie. 16. ročník, prosinec 2010. Praha: Portál. 2010 s. 41

zejména na sídlištích ve větších městech, k vytváření part, které často experimentují s drogami. Většinou začínají u marihuany a končí tvrdými drogami, jako je pervitin a heroin.²⁷

Riziko vzniku závislosti na drogách je nejvyšší u mladých lidí. Vytváření vlastní identity je náročný proces, dospívající bývá nejistý, nevěří si. Prostřednictvím drogy může získat pocit euforie, uvolněnosti, a hlavně dostatečné sebejistoty. Má pocit, že všechno je snadné a možné zvládnout. Experimentující začátečník o případném riziku neuvažuje. Primární impuls k experimentování s drogou může vycházet z nudy, zvědavosti, touhy po něčem neobyčejném vzrušujícím, a pokud možno, tabuizovaném, protože v této oblasti lze dokázat svou nezávislost na autoritách.²⁸

²⁷ MÜHLPACHR, P.: *Sociální patologie*. Brno: Muni. 2002. s. 16

²⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, s. 298-299.

3 Prevence

Prevence sociálně patologických jevů je jeden z důležitých pilířů pro vytvoření společnosti, která bude dodržovat normy a pravidla. V dnešní době existuje velké množství preventivních programů, zaměřených na různé druhy problémového chování či předcházení nebezpečným situacím. Bohužel mnoho z těchto programů zapomíná na vnější faktory, které ovlivňují lidské chování, ať už mluvíme o sociokulturním vlivu či místní příslušnosti.

Předcházet sociálně patologickým jevům je značně složité, neboť na jejich výskyt působí velké množství proměnných s různou mírou vzájemné závislosti. Proto by mělo být výchovně - vzdělávací působení na děti a mládež diferencováno zejména ve vztahu k osobnostním zvláštnostem jedinců, charakteristickým znakům cílových skupin, specifika rodinného prostředí žáků a studentů i sociálního prostředí školy či školského zařízení. Tyto požadavky jsou plně respektovány i v preventivní strategii Ministerstva školství a tělovýchovy České republiky od roku 1998, která vychází z předpokladu, že nejvhodnější prostředí pro prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže je ve školách a školských zařízeních.²⁹

3.1 Primární

Primární prevence před sociálně nežádoucími jevy je zaměřena na předání znalostí, dovedností a postojů podporujících zdravý životní styl cílové skupině. Primární prevence se ve svých aktivitách zaměřuje na problematiku užívání návykových látek (legální i nelegální návykové látky, jejich účinky a rizika). Dále na problematiku dalších sociálně nežádoucích jevů jako je gambling, rasismus, xenofobie, šikana, týrání a zneužívání dětí aj. a na podporu osobnostního rozvoje (posilování sebejistoty, zvládání konfliktních situací, práce s emocemi, efektivní komunikace, schopnost čelit sociálnímu tlaku). Mezi stěžejní cíle primární prevence patří rozvoj a podpora sociálních dovedností, předcházení či oddálení prvního kontaktu s ohrožujícími jevy a podpora pozitivních vazeb v kolektivu.³⁰

²⁹ JÚVA, V.: *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. 2001. s. 98. ISBN 80-85931-95-8

³⁰ Občanské sdružení Prostor. *Programy primární prevence*. [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: <http://www.os-prostor.cz/cz/primarni-prevence>

3.2 Sekundární

Je zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny. Může to být např. prevence delikvence zaměřená na děti ze socioekonomicky znevýhodněných skupin, prevence drogových závislostí na středních školách apod.³¹

V oblasti uživatelů drog spočívá sekundární prevence v předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání závislosti u osob, které již drogu užívají, nebo se na ní staly závislými. Léčba se principiálně rozlišuje na léčbu k abstinenci, výjimečně na léčbu vedoucí ke kontrolovanému užívání a v posledním směru na léčbu s udržovací substitucí, kdy je podávána v terapeutickém záměru substituční látka. U tohoto typu léčby není vždy cílem abstinence. Léčebné úsilí se obvykle neomezuje jen na jedince, ale zaměřuje se také na jeho rodinu. Využívá se i nemedicínských přístupů, například resocializace, reedukace, právního poradenství apod.³²

3.3 Terciární

Je zaměřena na minimalizaci následků nebo pokračování nežádoucích jevů u jedinců, u nichž se již sledovaný nežádoucí jev vyskytl (např. preventivní opatření mající zabránit recidivě u mladých delikventů). V pedagogice je velmi důležitá prevence násilného jednání, užívání návykových látek a vzniku závislostí, prevence nemocí a úrazů.³³ U uživatelů drog terciární prevence předchází vážnému či trvalému zdravotnímu a sociálnímu poškození. V tomto smyslu je terciární prevencí:

- Resocializace či sociální rehabilitace u klientů, kteří prošli léčbou vedoucí k abstinenci nebo se zapojili do substituční léčby a abstinují od nelegálních drog.
- Intervence u klientů, kteří aktuálně drogy užívají a nejsou rozhodnutí užívání zanechat (souborně zvané „harm reduction“), se zaměřují především na snížení zdravotních rizik, zejména přenosu infekčních nemocí při nitrožilním užívání drog.

Terciární prevence využívá zejména přístupů z úrovně sociální. K sociální práci patří pomoc při hledání zaměstnání a bydlení, v kontaktu s úřady či zdravotními pojišťovnami, ale i chráněné obydlí, pomoc v rodině apod.³⁴

³¹ PRŮCHA, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 1998. s. 187

³² KALINA, K. a kol.: *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. 2008. s. 20. ISBN 978-80-247-1411-0

³³ PRŮCHA, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 1998. s. 187

³⁴ KALINA, K. a kol.: *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. 2008. s. 22. ISBN 978-80-247-1411-0

3.4 Komunitní prevence

Komunitní prevence v sobě obsahuje všechny tři předešlé. Je odvislá od potřeb daného regionu. Nejdříve je vždy nutné provést analýzu stavu negativních sociálních jevů, které se v konkrétní oblasti vyskytují a na základě této analýzy určit způsoby a formy uplatňování jednotlivých preventivních aktivit. Jedním z hlavních záměrů komunitní prevence je získání a zapojení co nejširší veřejnosti, především pak rodiče, pedagogické pracovníky a specializované odborníky, lékaře, sociální pracovníky, ale také např. policisty, politiky a osobnosti působící v oblastech společenského života, kultury a sportu do její realizace. Sociálně patologické jevy nelze vyřešit jednostrannými kroky, vždy se musí jednat o vyvážený, komplexní a systematický přístup, který vede k účinnému předcházení jejich vzniku, potlačování jejich projevů a minimalizace následků, které přinášejí. V komunitním přístupu se pak uplatňuje významný faktor posilování schopnosti občanů přebírat svůj díl zodpovědnosti za utváření vlastního života a povědomí solidarity vůči svým spoluobčanům.

Jedním z významných aspektů komunitní prevence je investice do sportovních a volnočasových aktivit. To znamená vybudování sportovních a dětských hřišť, tělocvičen, kulturních center apod. Podpora rozvoje zdravého životního stylu a kvalitní nabídky trávení volného času vede ke snižování rizik vzniku sociálně patologických jevů u dětí a dospívající mládeže a snižuje poptávku po návykových látkách. Nejde ale jenom o cílové zaměření na rizikovou populaci, ale o souhrnnou koordinaci a podporu preventivních činností na úrovni obecních, státních i nestátních institucí. Od specifických činností škol a odborných zařízení až po rozmanité zájmové iniciativy občanských spolků a církevních organizací, jež sobě vlastním způsobem již tradičně implikují účinnou prevenci proti negativním sociálním jevům. Na úrovni školských zařízení jde o cílené zvyšování odborné způsobilosti ředitelů, školních metodiků prevence a ostatních pedagogických pracovníků a to formou kontinuálního vzdělávání v oblasti prevence proti negativním společenským jevům.³⁵

Jedním z významných aspektů komunální prevence je snižování dostupnosti návykových rizik. Do této kategorie patří např. zákaz a prodeje a alkoholických nápojů osobám pod 18 let a jeho energické prosazování, zákaz prodeje tabákových výrobků osobám pod 16 let a zákaz prodeje ilegálních drog. Řadí se sem i cenová regulace, zdanění a omezení míst a hodin prodeje u legálních návykových látek, zákaz prodeje a požívání

³⁵ Zdravá šestka - komunitní program protidrogové prevence na území Městské části Praha 6 [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: http://www.praha6.cz/protidrogova_prevence.html

alkoholu v určitých prostředích (např. v obchodě v Dolním Třeboníně, na pracovištích nebo na sportovních utkáních). Snižování dostupnosti může také znamenat vyhýbat se rizikovým prostředím a pro děti vytvářet prostředí bezpečná (např. rodiče by doma neměli mít léky nebo alkohol, které by byly dostupné dětem).

Je jasné, že obecní úřad a škola mohou snižování dostupnosti ovlivnit pouze částečně a že by v této oblasti měla spolupracovat s rodinou. Součástí systematického preventivního programu ve školním prostředí by měl být i prosazovaný zákaz alkoholu a jiných návykových látek ve škole a na akcích, které škola pořádá. Efektivita postihu za porušení zákazu bezdrogového školního prostředí souvisí více s důsledností, s jakou se prosazuje, než s tvrdostí postihu.³⁶

³⁶ NEŠPOR, K. A kol.: *Zásady efektivní primární prevence*. Praha: Sportpropag, 1999, s. 10

4 Komunitní bezpečnost (community policing)

Community policing je filozofie policejní práce, která klade důraz na místní znalost a ukotvenost policisty v lokalitě, ve které slouží. Cílem všech policejních postupů, které z této filozofie vycházejí, je zapojit veřejnost do policejní práce takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila její efektivita, a zapojit policistu do veřejného života takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila jeho prestiž.

Jednotlivé postupy, které z této filozofie vycházejí, jsou založené na spolupráci policie, veřejnosti, samosprávy a místních organizací a institucí. Na otevřené, partnerské komunikaci, sdílení společných problémů v oblasti kriminality a hledání a přijímání společných řešení. Všechny tyto postupy jsou zaměřené na předcházení škodám a následkům kriminálního a rizikového chování nebo na předcházení recidivě takového chování. Partnerská spolupráce je založená na hledání společných cílů a společných cest, jak těchto cílů dosáhnout. Opatření, která všechny spolupracující subjekty přijímají, jsou buď dlouhodobá, zaměřená na zmírnění setrvalých problémů, anebo krátkodobá, vyžadující rychlé a okamžité řešení aktuálně vzniklého ohrožení.

Základní východiska community policing:

- Kriminalita není pouze věcí policie, policisté jí nemohou řešit sami. Kriminalitu vnímají jako součást prostředí a systematicky omezují prostor pro její vznik a projevy.
- Policie je služba veřejnosti, proto se policisté občanů ptají, co od nich očekávají a potřebují.
- Policisté jsou schopní včas rozpoznat veřejné problémy, které mají vazbu na bezpečnostní situaci, navrhuji a hledají jejich řešení.
- I drobná opatření mají na kriminalitu a pocit bezpečí rozhodující vliv a policisté je nepodceňují.
- Lidé se cítí dobře a bezpečně tam, kde se mohou vzájemně spolehnout jeden na druhého.
- Policistova práce je hodnocena podle výslednosti a podle schopnosti pojmenovávat problémy, navrhnout jejich řešení a přijímat za ně svůj díl odpovědnosti.

- Policista pomáhá občanům k svépomoci a věci řeší především problémově, nejen případ od případu. Problém se nejlépe řeší tam, kde vzniknul, těmi, kteří mu rozumí a chtějí ho řešit a tehdy, když je ještě zvládnutelný.³⁷

Obvodní oddělení Policie České republiky v Českém Krumlově, do jejíž působnosti náleží i obec Dolní Třebonín, vytvořila projekt „ Jsme vám blíž“, který se zaměřuje na prevenci negativních sociálních jevů. Cílem projektu není pouze prevence zaměřená na rizikové skupiny obyvatelstva, ale také na propagaci práce policie. Tento projekt lze vnímat jako jeden z pozitivních kroků k pozitivnímu ovlivnění veřejnosti a jejímu vztahu k policii jako instituci, ale i k policistům jako profesionálům na svém místě.

4.1 Vztah prevence a volnočasových aktivit

Smysluplné trávení volného času dětí a mládeže naplňuje jeden z hlavních předpokladů primární prevence sociálně patologických jevů ve společnosti. Dobrovolné zájmové, umělecké či sportovní aktivity vnášejí svým rozmanitým charakterem do života jejich účastníků nejen momentální naplnění volného času a rekreaci, ale především možnosti navazování neformálních sociálních vazeb, rozvíjení individuálních kvalit osobnosti, příležitosti sebevzdělávání, utváření hodnotové orientace, hledání identity, potřebu sebevyjádření a seberealizace, naplnění potřeby estetických prožitků, zvládnutí a ventilace emocí, potřebu sounáležitosti, zvýšení účasti na veřejném životě atd. Volný čas, v jehož rámci jedinec svobodně volí svou činnost na základě vlastní nálady a zájmů, je proto významnou problematikou života dětí a mládeže.³⁸

Napodobování je osvědčený postup používaný jak v psychoterapii, tak v pedagogice. Proto mají v prevenci pozitivní modely, zejména takové, s nimiž se může cílová populace ztotožnit a jejichž způsoby reagování může uplatnit v situacích svého každodenního života (např. při trávení volného času nebo zvládnutí problémů). Jako pozitivní modely ve všeobecné prevenci jsou vhodné vrstevníci, kteří žijí zdravě. Využívání pozitivních modelů ale neznamená postavit program na hvězdách školního kolektivu nebo dokonce idolech ze světa populární hudby nebo sportu. Trpké zahraniční zkušenosti ukazují, že preventivní programy postavené na vynikajících jednotlivcích mohou končit debaklem v situaci, kdy jejich protagonista z nějakého důvodu selže,

³⁷Community policing. [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://www.community-policing.cz/community-policing.php>

³⁸ Pardubický kraj. *Prevence sociálně patologických jevů*. [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://www.pardubickykraj.cz/article.asp?thema=3353&item=31712>

nebo když není k dispozici. Navíc se může běžný žák jen obtížně ztotožňovat s vynikající osobností, což oslabuje efekt programu i za normálních okolností. Daleko vhodnější je proto mít k dispozici dostatek kvalitních, i když nikoliv nutně mimořádných, spolupracovníků.³⁹

³⁹ NEŠPOR, K. A kol.: *Zásady efektivní primární prevence*. Praha: Sportpropag, 1999, s. 9

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Empirický výzkum

Tato část bakalářské práce je zpracována jako studie, zaměřená na situaci, která odráží změnu v demografické a sociální struktuře v obci Dolní Třebonín. Studie vychází z analýzy situace, která v obci byla do roku 2001 a analýzy situace, která nastala po rozsáhlé výstavbě rodinných domů na okraji obce a tímto došlo k velké změně v demografické a sociální oblasti. Výsledkem studie je komparace situace v obci do roku 2001 a od roku 2001 do současnosti. Autor práce v praktické části popisuje a analyzuje vzorce hlavních aspektů života na malé obci (volný čas, rodinný život, bezpečnost, politické aspekty, práce, atd.). Studie přináší informace o rozdílech v trávení volného času v minulosti a v současnosti. V oblasti rodiny se zabývá především vztahem rodinného a pracovního prostředí, neboť prakticky všichni obyvatelé nové části obce dojíždí za prací do Českého Krumlova a do Českých Budějovic, dále přináší informace o aktivitách a postojích obce, školy a občanů k základním sociálním oblastem, jako jsou rodina, volný čas, školství, negativní sociální jevy atd.

Hendl uvádí, že v případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů. Zatímco ve statistickém šetření se shromažďuje relativně omezené množství dat od mnoha jedinců (nebo případů), v případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Hodnota případové studie v sociálněvědním výzkumu závisí na tom, jak je zaostřená. Jde o snahu porozumět určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu porozumíme jiným podobným případům (uvažuje se o možnosti zobecnění).⁴⁰

⁴⁰ HEDNL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. 2005. s. 105. ISBN 80-7367-040-2

6 Případová studie satelitního městečka v obci Dolní Třebonín

Obec Dolní Třebonín se nachází mezi městy Český Krumlov a České Budějovice. Správní území obce zahrnuje v současné době celkem 5 katastrálních území a 8 místních částí. Jedná se o obec situovanou na spojnici mezi městy Český Krumlov a České Budějovice.

Zásadní politické změny po listopadu 1989 ovlivnily i život v obci. Úlohu zaniklých organizací, které se podílely na utváření společenského života, převzal obecní úřad, jeho Sportovní a kulturní komise a Sbor pro občanské záležitosti. Významný podíl na rozvoji kulturní a sportovní činnosti má Sportovní a kulturní komise při obci Dolní Třebonín.⁴¹ Jiří Němec uvádí, že je důležité, aby i malé obce měly svoji kulturně - společenskou činnost jak pro děti a mládež, tak i pro dospělé. V současnosti je žádoucí, aby obce stále dbaly na zachovávání tradic, jako jsou například hasičské sbory, jež pracují s dětmi, jsou vyhlášené a pro děti pořád atraktivní. Tyto sbory pořádají často akce nejen pro své členy i pro celé vesnice. Důležité je nezapomínat na svoji historii, památky a přírodní útvary ve svém okolí.⁴²

V roce 2000 vedení obce rozhodlo o zásadním rozšíření bytové výstavby, která si kladla za cíl výrazně ovlivnit další rozvoj obce. Po vykoupení pozemků byl 25. 10. 2001 položen základní kámen pro výstavbu 130 bytových jednotek v lokalitě „Nad Ohrady“. Již v roce 2002 byla dokončena výstavba 20 domů s 80 bytovými jednotkami, dále následovala druhá etapa, v rámci níž bylo postaveno 13 domů s 52 bytovými jednotkami a 18 rodinných domků. V rámci třetí etapy bylo postaveno 19 bytových domů se 76 byty a v poslední etapě bylo postaveno ve třiceti řadových domech 60 bytů. Celkem bylo v letech 200 až 2005 postaveno 286 bytů za 371,4 mil. Kč. Takto rozsáhlá výstavba měla a má velký vliv na život v obci, neboť počet obyvatel se zdvojnásobil přistěhováním lidí z velké většiny z Českých Budějovic a Českého Krumlova.⁴³

⁴¹ WIMMEROVÁ, S. a kol.: *Třebonínsko historie a současnost*. Dolní Třebonín: Vyšehrad s.r.o. 2010. 184 s

⁴² NĚMEC, J.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3

⁴³ WIMMEROVÁ, S. a kol.: *Třebonínsko historie a současnost*. Dolní Třebonín: Vyšehrad s.r.o. 2010. s. 150

6.1 Demografické údaje

Vývoj počtu obyvatel Dolního Třebonína a okolních obcí

Rok	Počet obyvatel
1988	639
2001	665
2006	1270

Z výše uvedených údajů je patrné, že se počet obyvatel, po vybudování nové výstavby, zdvojnásobil.⁴⁴

6.2 Sportovní, kulturní, společenské a jiné aktivity

Od výstavby satelitního městečka po roce 2001 v obci fungují různé sportovně a kulturně zaměřené aktivity. Ze sportovních aktivit je to např. kroužek Pilates, který je zaměřen na aerobní cvičení, sportovní oddíly Taiji-quan, Muay Thai, které oslovily velké spektrum zejména mladých uchazečů a jsou přínosem, neboť rozvíjí nejen stránku tělesnou, ale učí i sebeovládání a pracuje s osobností jedince, stolní tenis, Zumba (taneční aerobik pro ženy). Dále obec v průběhu celého roku pořádá mnoho dalších kulturních a společenských akcí, které si oblíbili nejen místní občané, ale za kterými jezdí lidé z dalekého okolí a které výrazně přispívají ke zkvalitnění kulturněspolečenského života obce. Mezi pořádané akce patří:

- **Zájezd na Otáčivé hlediště** – organizuje obec, která se podílí na zaplacení autobusu a částečně i na vstupném pro občany obce.
- **Třebonínské klání ve sněhulákování** – soutěže dětí, ve kterých se ukáže jejich tvořivost a zároveň jejich pomoc a spolupráce ve skupinách.
- **Jarní a podzimní Třebonín Volejbal Open** – zde se zapojuje k dospělým mládež a turnaje se zúčastňují týmy z celého českokrumlovského okresu.
- **Jarní a podzimní Petanque Open** – tento netradiční sport nachází v obci čím dál větší oblibu. Na podzimní klání (2010) se přihlásilo rekordních 32 dvojic, což je o 8 více než na jaře

⁴⁴ Obec Dolní Třebonín: [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.dolnitrebonin.cz/>

- **Jarní a podzimní Třebonín Bowling Open** – závodů se zúčastňují týmy složené z mládeže a dospělých z obce (obec zajišťuje a hradí odvoz a cestu do z Českého Krumlova a zpět. Tato akce se pořádá dvakrát v roce a pravidelně se schází 24 dvojic při poměrování sil v bowlingové hale v Českém Krumlově.
- **Výlet na raftech po Vltavě** – zúčastňují se ho občané z obce včetně dětí a mládeže a je velmi oblíbený.
- **Zájezd do termálních lázní Bad Füssing** - opět se zúčastňují občané s dětmi a doprava je hrazena obcí
- **Velikonoční turnaj ve stolním tenisu** – zúčastňují se děti, mládež i dospělí nejen z obce Dolní Třebonín, ale i z ostatních obcí v okolí.
- **Drakiáda** – oblíbená zejména mezi dětmi a jejich rodiči
- **Vítání občánků** – od června 2007, kdy byla obnovena tradice vítání nových občánků, již proběhlo 7 těchto slavnostních obřadů. Slavnostní projev vede místostarosta obce a poté jsou novorozencům předány zlaté přívěsky a květiny maminkám.
- **Mikulášská besídka s nadílkou** – opět akce velmi oblíbená u nejmenších dětí a jejich rodičů
- **Pálení čarodějnic** – akce pořádaná obcí a Sborem dobrovolných hasičů v obci.
- **Dětské cyklistické závody** – akce velmi oblíbená zejména mezi nejmenšími
- **Zpívání u Vánočního stromu** – děti, mládež a jejich rodiče zpívají u rozsvíceného vánočního stromu na návsi ve středu obce.

Další významnou aktivitou je setkání důchodců, které patří mezi pravidelné akce pro naše starší spoluobčany. O kulturní program se starají především žáci Základní a Mateřské školy Dolní Třebonín. Po slavnostním projevu starosty obce vždy pokračuje večer taneční zábavou za melodií živé kapely. Obyvatelé Dolního Třebonína mají o všechny tyto akce zájem o čemž svědčí to, že každoročně narůstá jejich počet.⁴⁵

6.3 Základní a mateřská škola v obci

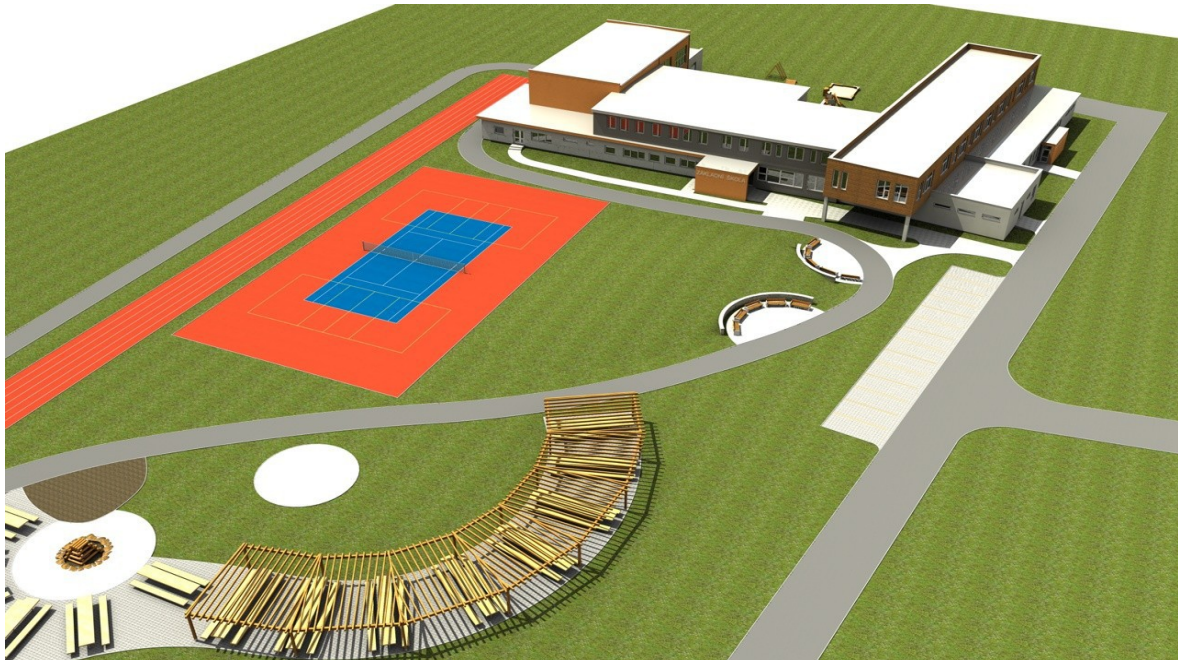
Základní školu v Dolním Třeboníně v současné době navštěvuje 25 žáků a do mateřské školky chodí 28 dětí. V prostorách školy je školní družina, školní jídelna a tělocvična. Ve škole pracují 4 pedagogové a 2 provozní zaměstnanci.

⁴⁵ Třebonínský občasník. 2 ročník. Dolní Třebonín 2/2010 ze dne 1.10.2010. 20 s.

Vzdělávání na venkově má svá specifika, proto je nutné se mu věnovat samostatně, odděleně od vzdělávání ve městech a větších oblastech. Městské školy se orientují zejména na spolupráci s rodiči. Venkovské školy, často malotřídní a ohrožené zánikem, dávají důraz na celoživotní vzdělávání celé venkovské komunity a na školu jako rozvojové centrum, kde se buduje partnerství mezi všemi subjekty v obci a jež přispívá k venkovskému rozvoji. Školy na venkově mají nezastupitelnou roli. Základní školy (včetně „malotřídních“) by měly být v co nejširším měřítku zachovány. Zabránit likvidaci škol na venkově lze pouze aktivní politikou obcí a jejich obyvatel. Dolní Třebonín se svojí snahou o vybudování nové školy je spíše výjimkou. Ve většině malých obcí dochází k úbytku obyvatel a rušení malotřídních škol. Rušením škol potom dochází k degradaci života na venkově, k vylidňování obcí a venkova jako takového, ke ztrátě „místního vlastnictví“ a ztrátě tradic, ke zhoršení sociální a zdravotní péče a k vyššímu nebezpečí sociálně patologických jevů.⁴⁶

Po takřka dvojnásobném zvýšení počtu obyvatel je zřejmé, že místní Základní a mateřská škola v Dolním Třeboníně nemůže uspokojit svou kapacitou poptávku k umístění dětí. V současné době má kapacitu pro 33 dětí s družinou a jídelnou. Mnoho dětí tedy musí dojíždět do školky a školy do Českého Krumlova či do Kamenného Újezdu. Obec si dala jako jednu z priorit rekonstrukci nebo stavbě nové školy. Po zpracování několika studií se ukázalo, že rekonstrukce by byla finančně náročná a stejně by nesplnila všechny požadavky. Byla tedy zpracována studie stavby nového školního areálu, která zahrnuje vlastní školu, školku, školní kuchyni s jídelnou a tělocvičnu. Projekt byl projednán a schválen na Mimořádném zasedání zastupitelů dne 15. 1. 2009.

⁴⁶ BARTÁK, M.: *Venkovská komunitní škola*. Brno: Masarykova univerzita. Diplomová práce. 2010. 79 s.

Zdroj:⁴⁷

Škola má zpracovaný MPP zaměřený na prevenci sociálně patologických jevů. O dobré práci školy a obce v této oblasti svědčí skutečnost, že v obci nebyl v posledních deseti letech zaznamenán významnější problém v této oblasti u dětí, které navštěvovaly místní školu. Prostředí malotřídní školy má rodinný charakter a žáci se navzájem dobře znají, odpadá stres při přechodu ze školky do školy. Děti ve školce znají i učitele, kteří je budou učit na prvním stupni, díky společně pořádaným akcím (výlety, exkurze, plavecký výcvik, karnevaly, besídky apod.). Škola také organizuje zájmové kroužky jako dramatický, atletický, relaxační, kroužek informačních technologií či kroužek aerobiku.

Vždy na konci školního roku koncem června se koná školní akce „**Rozloučení se školou (cesta pohádkami)**“. V roce 2010 bylo téma „Letem světem“. Děti se tak mohly formou her a plnění rozličných úkolů na stanovištích rozloučit se školou. Při svém putování se setkávaly s postavami z různých konců naší planety, které jim za splněné úkoly darovaly sladkou odměnu. Také letos nechyběly ukázky z práce Policie České republiky a atraktivní demonstrace použití služebního psa při zadržování pachatele. Celé odpoledne měly děti k dispozici oblíbený nafukovací „skákací hrad“. Svou taneční sestavu předvedly dívky pod vedením J. Palečkové ze skupiny dětského aerobiku Little Stars.

⁴⁷ Třebonínský občasník. 2 ročník. Dolní Třebonín 2/2010 ze dne 1.10.2010. 20 s.

6.4 Sbor dobrovolných hasičů

Mezi obecné úkoly jednotek SDH obcí při záchranných pracích a pro ochranu obyvatelstva patří záchranné a likvidační práce, zejména technická pomoc při odstraňování následků mimořádných událostí, protipovodňová ochrana v obci, čerpání vody, pomoc při pátrání a vyhledávání osob.

Sbor dobrovolných hasičů v Dolním Třeboníně se tradičně zapojuje do kulturního a společenského života obce. Společně s obcí organizuje pálení čarodějnic a Společný obecní a hasičský ples. V plánu rozvoje obce má zastupitelstvo mimo jiné podporu místního sboru dobrovolných hasičů a vybudování jejich vlastní klubovny. Do jejich řad vstupují děti a mládež z obce a společně se zúčastňují závodů v hasičském sportu.

6.5 Negativní sociální jevy včetně přestupků

Po vybudování nové výstavby se v obci objevilo potulování nezletilých po obci, kteří veřejně požívají alkohol, kouří a občas v nočních hodinách ruší noční klid. Několikrát ročně místní občané volají PČR, aby v těchto případech zakročila. Toto se týká zejména mládeže v pubertě, která bydlí v nové výstavbě. V porovnání sociálních vazeb dětí a mládeže ze staré obce a nové zástavby jsou viditelné rozdíly. U dětí z obce je patrná větší kontrola od sousedů, neboť je dospělí znají od narození. V nové zástavbě funguje život více jako na sídlišti. Lidé si zde všimají pouze své rodiny, nebo v lepším případě několika nejbližších sousedů. Ti co bydlí na jedné straně „satelitu“ vůbec neví a neznají, kdo bydlí na druhé straně. To lidé z obce znají každého souseda osobně a ví, kde bydlí, kde pracuje, kolik má dětí atd. Proto také z jejich strany lépe funguje společenská a sociální kontrola. Pokud vidí, že se nějaké dítě dopouští přestupkového chování ihned ho osobně upozorní a problém je prakticky vyřešen. Pokud podobný problém vidí občan z nové výstavby, zpravidla si tohoto chování nevšimá. Zakročí pouze tehdy, pokud se přestupkové chování dotýká jeho samotného, jeho rodiny či jeho majetku.

6.6 Občanské aktivity

Někteří občané obce, zejména maminky dětí ze školky, cítili potřebu pořádat akce pro své děti i v době mimo vyučování ve školce. Takovou iniciativou bylo např. vytvoření

spolku maminek, který nazvali „ Klubíčko“. Maminky s dětmi se jednou v týdnu schází v tělocvičně ve škole, nebo na obecním hřišti či v lese za obcí a společně s dětmi pořádají hry a soutěže, výlety apod. Na základě zájmu občanů o takové aktivity potom obec zřídila v roce 2006 sportovní a kulturní komisi, která začala organizovat a personálně a finančně zajišťovat jednotlivé akce pořádané obcí. Nově bylo v roce 2010 vybudováno dětské hřiště podle nejnovějších bezpečnostních parametrů. Na toto hřiště bude navazovat výstavba areálu, kde si budou moci děti a mládež hrát a trávit svůj volný čas. Pro starší děti a mládež obec plánuje vybudovat skateboardové dráhy, na kterých je možno jezdit, přeskakovat, sklouzávat.

Kulturně-spoločenský život v obci je založen především na kooperaci Obecního úřadu s různými spolky a organizacemi. Každoročně se spolupráce spolků a obce zlepšuje. Obec informuje organizace o možnostech vzájemné spolupráce a pomoci a snaží se každému spolku a sdružení přispět určitou finanční částkou na jejich provoz. Spolky kromě toho, že podporují rozvoj talentu občanů, pomáhají jim smysluplně vyplňovat volný čas, také pomáhají při pořádání různých akcí.

6.7 Bezpečnost v obci

Obec Dolní Třebonín se snaží zajistit, aby se lidé v obci cítili bezpečně. Je zde průběžně prováděn dohled nad bezpečností a plynulostí silničního provozu, který zajišťuje ve spolupráci s obcí Obvodní oddělení v Českém Krumlově. Zaměřuje především na problém rušení nočního klidu a na požívání alkoholu mladistvými. Při dohledu nad veřejným pořádkem a ochranou majetku je věnována zvýšená pozornost místům, kde se schází mládež a místům, kde probíhají společenské akce. Obec také v rámci svých pravomocí řeší několik přestupků ročně. Nejčastěji se objevují přestupky proti majetku, proti občanskému soužití a nakonec proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu.

6.8 Podnikatelská činnost (práce v obci, služby, restaurace apod.)

Dolní Třebonín zajišťuje pro své občany několik služeb. Jedná se zejména o zajištěné lékařské služby. Jedenkrát týdně zde má otevřenou ordinaci obvodní lékař MUDr. Jana Novotná a má v obci stálé místo i Česká pošta. Tuto službu oceňují zejména starší občané a maminky s malými dětmi, které by jinak museli jezdit do Českého

Krumlova. Dále zde funguje obecní knihovna a řada drobných podnikatelů jako obchod se smíšeným zbožím Rytíř, pohostinství Shagi a Štindl, stanice technické kontroly KOMAT, sportovní, rekondiční a aroma masáže Šítalová, holičství a kadeřnictví Čásenská, Zemědělské družstvo Třebonín a několik truhlářů. Obec se snaží podporovat místní podnikatelské prostředí.

V obci nachází zaměstnání pouze menší část práce schopného obyvatelstva. Většina dojíždí za prací do Českého Krumlova do Českých Budějovic. Výhodou je velmi dobré spojení do obou měst, neboť obec leží mezi nimi. Autobusy jezdí každou hodinu a některé staví přímo v obci (ostatní na okraji obce u hlavní silnice).

7 Komparace stavu v obci do roku 2001 a po roce 2001

Z demografických údajů vyplývá, že se v obci Dolní Třeboním po rozsáhlé výstavbě, která započala v roce 2001, zdvojnásobil počet obyvatel. V oblasti kulturních, společenských a jiných aktivit obec a škola organizovaly pouze Drakiádu, vítání občánků, Mikulášskou besídku s nadílkou a Pálení čarodějnic. Od roku 2001 přibylo více jak deset dalších aktivit, které jsou nově každoročně organizovány. To znamená, že obec ve spolupráci se školou výrazným způsobem zvýšila svoje aktivity ve vztahu nabízených akcí pro své občany, zejména pro děti. Základní škola, na rozdíl od minulosti, nemá problémy s naplněním kapacity a ve školce se každoročně v průměru nepodaří umístit kolem dvaceti dětí místním občanům. To je také důvod aktivity školy a obce vedoucí k záměru výstavby nové školy s mateřskou školkou, která by plně pokryla potřeby obce a zajistila obci také nové sportovní centrum. Také Sbor dobrovolných hasičů v obci zaznamenal po roce 2001 nárůst svých činností. To se projevilo na účasti členů při akcích pořádaných v obci. Členové sboru vlastními silami rekonstruovali hasičskou zbrojnicí a velmi důležité je, že získali do svých řad nové členy a mezi nimi i děti a mládež. Pozitivním jevem je, že se v obci nezvýšil počet přestupků, případně jiných negativních společenských jevů. Na základě občanských aktivit a zejména maminek z nové výstavby obec zřídila v roce 2006 sportovní a kulturní komisi, která tady v minulosti velmi chyběla. Komise má velký podíl na výstavbě nového dětského hřiště. Obec také nově spolupracuje více s Obvodním oddělením Policie České republiky v Českém Krumlově, které se svojí zvýšenou činností v obci a okolí podílí na klidném a bezpečném životě v obci. Do roku 2001 v obci nebyli skoro žádné podnikatelské aktivity, kromě Zemědělského družstva. Po roce 2001 se v obci rozšířila nabídka služeb a podnikatelských aktivit, které obci v minulosti chyběli.

Závěr

Autor ve své práci popsal problematiku volného času, sociálně patologických jevů a prevence před působením negativních jevů ve společnosti jak v obecné rovině, tak se zaměřením na konkrétní obec Dolní Třebonín. V praktické části zpracoval kvalitativně orientovanou studii, zaměřenou na situaci, která vznikla v obci Dolní Třebonín po bytové výstavbě v roce 2001 – 2006 a kdy došlo k dvojnásobnému nárůstu obyvatel.

Dolní Třebonín nastoupil cestu k ekonomickému, společenskému a urbanistickému rozvoji. Investice do nové výstavby se pohybovala v řádech stamiliónů korun, které si musela obec vypůjčit. Z výroční zprávy obce vyplývá, že se tato investice vyplatila. Občané, kteří si zakoupili částečné podíly na bytech v nové výstavbě, pravidelně splácí své pohledávky obci a ta zase bankovním institucím. Rozpočet obce je každoročně vyrovnaný a obec má finanční rezervu zhruba tři milióny korun.

Velmi významným pozitivem je plán výstavby nové školy. Ta současná svou kapacitou a vybavením nestačí současným požadavkům. Stavba nové školy na české vesnici je ojedinělým projektem zejména v době, kdy se mladí lidé z venkova stěhují do měst za prací a kdy se malé školy na venkově ruší. To je dle názoru autora práce velká škoda, neboť školy jsou na české vesnici nejlepším komunitním centrem, a to jak materiálním, tak i svým lidským potenciálem. Dalším významným aspektem je dobrá komunikace mezi školou a zřizovatelem ve venkovské prostředí. Díky užším vazbám v místní komunitě a velmi dobré úrovni komunikaci se daří snáze prosadit zájem zřizovatele o naplnění vzdělávacích potřeb obyvatel lokality. Lidé v obci si uvědomují, že škola je otevřená instituce, na jejímž životě se mohou všichni společně podílet, pokud mají zájem na jejím fungování. Jednou z možností navázání vzájemných vztahů jsou právě žáci školy a jejich aktivity, a to nejen kulturního rázu, ale zejména jejich účast na životě obce prostřednictvím zapojení se do místních projektů. Není nic lepšího, než dobrá parta soustředěná kolem různých odvětví činností např. hudby, sportu, sběratelství, modelářství atd. Podstatné je to, že semknutá parta kolem daného zájmu dokáže pro své členy leccos udělat a obětovat. Dítě si pak vytvoří tu správnou vazbu, stane se členem party, která je mu ochotna pomoci a ve které se cítí dobře. Vzniká tak správná bariéra proti návykovým látkám a delikventním skupinám.

Po porovnání stavu v obci do roku 2001 a po roce 2001 lze na závěr konstatovat, že obec Dolní Třebonín, ve spolupráci se školou a občanskými aktivitami, v mnohem větší míře organizuje a naplňuje po roce 2001 volný čas pro všechny své občany, zejména se zaměřením na děti a mládež. Kvalitní a široká nabídka aktivit pro děti, mládež a dospělé přispívá k aktivnímu a smysluplnému trávení volného času a plní funkci primární prevence sociálně patologických jevů.

Literatura:

1. BARTÁK, M. *Venkovská komunitní škola*. Brno: Masarykova univerzita. Diplomová práce. 2010. 79 s.
2. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo. 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4
3. JŮVA, V. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8
4. HEDNL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2
5. KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-1411-0
6. MALCHÁRKOVÁ, K. *Případová studie obce Bolatice*. Brno: Masarykova univerzita. Bc. práce. 2008, s 56
7. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Muni. 2002. 101 s. ISBN 978-80-247-1411-0
8. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. 1997, 429 s. ISBN 80-0625-7.
9. NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3
10. NEŠPOR, K. A kol. *Zásady efektivní primární prevence*. Praha: Sportpropag, 1999, s. 40.
11. POUSTKOVÁ, M. *Úloha otevřeného klubu v systému institucí pečujících o volný čas dětí a mládeže*. Brno: DP Muni. 2009. 100 s.
12. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4 vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
13. QUESNELL, M.D. *Co si myslíme, čemu věříme a kdo jsme*. Praha: Academia. 2002. 209 s. ISBN 80-200-1078-5
14. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 1999, 444 s. ISBN 80-7178-678-0
15. VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 133 s.
16. WIMMEROVÁ, S. a kol. *Třebonínsko historie a současnost*. Dolní Třebonín: Vyšehrad s.r.o. 2010. 184 s. ISBN 978-80-254-7783-0

Časopisy

1. NEŠPOR, K. *Nešpornoviny*. Psychologie. 16. ročník, prosinec 2010. Praha: Portál. 2010 s. 41
2. Třebonínský občasník. 2 ročník. Dolní Třebonín 2/2010 ze dne 1.10.2010. 20 s.

Internetové zdroje

1. HUBÁČKOVÁ, J. *Syndrom CAN: Definice a rizikové faktory*. Škola – Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/default.aspx>
2. Community policing. [cit. 2010-12-20]. Dostupné z: <http://www.community-policing.cz/community-policing.php>
3. Obec Dolní Třebonín. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.dolnitrebonin.cz/>
4. Město Český Krumlov. *Volný čas a sport*. [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.info/php/katalog/atr/select.php?lang=cz&root=9>
5. Šikana – Policie ČR. [online], [cit. 2010-11-22]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>
6. Občanské sdružení Prostor. *Programy primární prevence*. [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: <http://www.os-prostor.cz/cz/primarni-prevence>
7. Pardubický kraj. *Prevence sociálně patologických jevů*. [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://www.pardubickykraj.cz/article.asp?thema=3353&item=31712>
8. ŠPIRKOVÁ, K.: Trávení volného času dětí pro zdravý životní styl. [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: <http://www.zdrava-vyziva.net/volny-cas-deti.php>
9. Základní škola Za Nádražím Český Krumlov [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://www.zsnadrazi.cz/?id=aktual>
10. Záškoláctví – NICM.: [cit. 2010-11-25]. Dostupné z: http://www.icm.cz/taxonomy_menu/4/16/255
11. ZŠ Linecká Český Krumlov. Výroční zpráva o činnosti školy. [cit. 2010-12-13]. Dostupné z: <http://search.seznam.cz/?sourceid=szn-HP&thru=&q=z%C5%A1+lineck%C3%A1+%C4%8Desk%C3%BD+krumlov>

12. VODÁKOVÁ, J. *Šikana a agresivita*. zkola – Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z:

<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevnyajejichprevence/default.aspx>

13. Zdravá šestka - komunitní program protidrogové prevence na území Městské části Praha 6

[cit. 2010-12-13]. Dostupné z: http://www.praha6.cz/protidrogova_prevence.html.

14. Volnočasové aktivity. [cit. 2011-01-09]. Dostupné z: <http://www.ksk-liberec.cz/narodnostni-mensiny/volnocasove-aktivity/>

15. TRATINA, P. *Kampaň za uznání přínosu mimoškolní výchovy*. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://evropa.adam.cz/temata/kampan.html>

16. FUČEK, M. *Postavení mimoškolních činností ve výchově dětí*. [online], [cit. 2010-10-25]. Dostupné z: <http://www.ekamarad.cz/ezin/clanek/2014/>

Prameny práva:

1. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

2. Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

3. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon),

4. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

5. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

6. Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů

7. Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č.j.: 10194/2002-14 (Věstník MŠMT sešit 3/2002)

8. Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 20 006/2007-51 (Věstník MŠMT sešit 11/2007)

9. Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č.j.: 14 423/1999-22 (Věstník MŠMT sešit 5/1999)

Příloha

